

Joan Maragall i el despertament que ens crida

Per Marcos Castells Giménez

Joan Maragall, Mestre en Gay Saber, d'ànima mediterrània i de tràgics sentiments unamunians envers l'Espanya de l'època, va publicar l'any 1893 un article anomenat «Nietzsche», del qual va fer una segona part l'any 1900 al *Diario de Barcelona*, en motiu de la mort del filòsof alemany.

Al primer article, publicat el febrer de 1893, Maragall es mostra entusiasta amb el vitalisme nietzscheà, fent apologia a l'actitud alegre i agressiva del *übermensch*. Aquests “sobrehumans” —que no deixen de ser un ideal terrenal—, diu Maragall, parafrasejant a Nietzsche, que són els “escollits”, els encarregats d'establir les bases d'un nou ordre contra la decadència, oprimint als febles, si fos necessari. En aquesta línia es movien els intel·lectuals espanyols de finals del segle XIX i principis del XX: la decadència a Espanya només podia trencar-se mitjançant una revolució contra els responsables d'aquesta decadència. Per Pío Baroja, per exemple, eren igual de responsables tant l'Església com la burgesia liberal democràtica; per Unamuno, ho era el fet d'oblidar Espanya i el sentiment espanyol en pro d'una “Europa moderna”; per Eugeni d'Ors, la democratització dels aspectes més superiors de l'existència; per Ortega y Gasset, el fet d'estar massa lligats a la tradició, causa de l'endarreriment. I un llarg etcètera. Joan Maragall, tot i ser profundament cristià, reflexionava també dins d'aquest marc avantguardista o, si es vol, crític amb quelcom tradicional. A tots ells —modernistes, noucentistes i la Generació del 98— els unia la gran sentència de Nietzsche, la qual va introduir l'any 1882: la mort de Déu. Per alguns, una victòria; per altres, la gran tragèdia d'Occident i, conseqüentment, d'Espanya.

L'any 1893, Maragall encara es mostrava optimista davant d'aquesta sentència metafísica, així com amb altres propostes de Nietzsche, ja que considerava, tal com diu a l'article, que encara es podien posar en comú amb una vida espiritualment cristiana «porque representan una idea nueva o cuando menos remozada de la vida, una idea trascendentalmente sana y optimista que beberán ávidamente las resacas inteligencias de nuestra generación trabajadas por pesimismo y sutilezas». Nietzsche era, doncs, la resposta al pessimisme provocat per la gran crisi que aguaitava les terres espanyoles, resposta que podia fer despertar la joventut per tal que fes una neteja de tot allò que ja no *podia seguir essent* espanyol.

Aquest entusiasme de Maragall ja estava mort quan publicà l'any 1900 la segona part de l'article. Així ho demostra a l'inici d'aquest: «Nietzsche es un sediento de absoluto, un sediento de Dios; pero no quiso bajarse a beberlo en la fuente de la fe, y murió de sed». La causa d'aquest gir en la seva concepció sobre Nietzsche pot estar causada pel fet d'haver-se vist immers en la gran crisi social i econòmica que patia Espanya. Recordem que aquest article l'escriu l'any 1900, dos anys després que el país perdés les últimes colònies i es veiés absorbit en una profunda crisi que, més enllà del xoc econòmic, va ser essencialment espiritual. Aquest canvi en la visió que Maragall tenia sobre Nietzsche, però, no l'havia convertit en un *antinietzscheà*, sinó que demostra que l'autor alemany ja estava plenament assimilat per part de l'autor català. Després de l'admiració ve l'assimilació, que significa que la idiosincràsia nietzscheana ja estava plenament integrada en el pensament de Joan Maragall.

Tot i que Maragall hagués fet seu a Nietzsche, era plenament conscient de que l'alemany no era la resposta a la crisi que estava travessant Espanya, i si ho era, era molt complicat poder extrapol·lar aquesta cosmovisió a les masses espanyoles, més preocupades per redreçar-se i poder suportar la crisi

que no pas per fer una revolució espiritual. De totes maneres, els autors i intel·lectuals de l'època tenien la voluntat de fer despertar Espanya, d'allunyar-la del pessimisme provocat per la caiguda del seu històric imperi. Déu també havia mort a Espanya, i la decadència de tot el que justificava una actitud imperial era la prova d'aquest fet.

La decadència de la qual es parlava abans de la crisi del 98 era merament superficial si la comparem amb el desastre amb el qual Espanya va entrar al segle XX. És aleshores quan els autors veritablement senten la pèrdua dels valors que guiaven tot un país; el sentiment tràgic i un nihilisme agressiu que ja Nietzsche havia anunciat poques dècades enrere. Què s'havia de fer? Cap a on s'havia de dirigir la nació? Fer-se aquestes preguntes abans del 1898 era una tasca molt més senzilla: es podia especular sobre què era la decadència, cadascú podia crear un enemic, però quan l'existència d'un enemic es feia evident, quan l'espiritualitat es va veure veritablement afectada, aleshores no és una tasca tan senzilla culpar i assenyalar a aquells que han estat la causa, precisament perquè no se sap qui o què ha estat culpable de la caiguda de tot un sistema de valors.

Maragall també va patir aquesta angoixa existencial, i va veure, igual que alguns dels seus contemporanis, que la revolució —o la reafirmació— espiritual no podia anar dirigida a les masses, almenys no al principi, sinó que havia d'iniciar-se des de l'individu. I aquesta és la crida que fa Maragall l'1 de gener de 1911 al seu article «Elogio del vivir». Va ser gairebé la seva última crida, ja que morí al desembre del mateix any. L'article esmentat, publicat a *La Lectura, revista de ciencias y artes*, comença de la següent manera:

Vivir es aquel impulso de ser, que en lo que ya es se resuelve en esfuerzo para ser más. Allí donde cesa aquel impulso, allí cesa la vida y acaba el ser vivo aunque continúe la apariencia por automatismo.

Aquí mostra Maragall aquesta voluntat per reafirmar la vida, una actitud que, si s'assoleix a escala individual, la podem extrapolar a la nació, ja que només quan un mateix té ànsies de viure pot fer que l'altre visqui. Cap al final de l'article, es reafirma aquesta idea:

Ama a tu casa y la tierra en que la levantaste al levantarte tú mismo de ella. No llames patria sino a eso; (...) atiende a esa voz viva solamente, y donde la entiendas, lo que se puede llamar entenderla hasta las entrañas, allí está tu patria.

Només fent cas a aquest impuls, a aquest petit crit de la consciència que ens mana actuar, només fent-li cas a ell, podrem despertar com a individus, com a veïns, com a poble, com a nació, a la recerca d'un futur. Aquest acte peca de complicitat precisament per la seva senzillesa, i és per aquesta aparent complicitat que Maragall va morir sense veure despertar el seu país; i és per aquesta senzillesa que nosaltres tampoc estem espiritualment desperts, que no hem provocat la tempesta que esperem.

Aquest pensament, allunyat de qualsevol idealisme, és el que ens va llegar Maragall menys d'un any abans de la seva mort. Va ser el seu testament espiritual, i queda a l'espera de la seva aplicació.